

Itinerari Carles Salvador

Montserrat Ferrer

Joan Peraire

Fundació
Carles
Salvador

Itinerari Carles Salvador

Montserrat Ferrer i Joan Peraire

Edita: Fundació Carles Salvador, amb el suport de l'IEC

Imprimeix: Gráficas Cremor

1a edició: maig del 2010

ISBN: 978-84-606-5056-0

Itinerari Carles Salvador

Montserrat Ferrer / Joan Peraire

Aquest itinerari està constituït per un conjunt de fitxes didàctiques, adreçades a l'alumnat de l'ESO i dels darrers cursos de primària, que ofereixen la possibilitat de descobrir la vida i l'obra de Carles Salvador a partir de la visita als llocs que van tenir un significat especial durant el temps que va viure a Benassal.

El material està format per tres fitxes preparatòries, d'aproximació a la figura de Carles Salvador, deu fitxes per a completar durant la visita guiada i dues fitxes de recapitulació, que constitueixen una proposta de síntesi per a valorar la tasca cultural (gramatical, literària i pedagògica) i el compromís cívic d'un dels intel·lectuals més valuosos que ha donat el País Valencià des de la Renaixença fins als nostres dies.

<http://www.carlessalvador.net>

Etapes de l'itinèrari

Planificació

- A** Carles Salvador i Benassal: una figura en el paisatge
- B** Carles Salvador: biografia
- C** Les Normes del 32

Visita

- 1 Aula Museu Carles Salvador
- 2 El monument a Carles Salvador
- 3 El carrer dels Cavallers
- 4 La torre de la Presó
- 5 Els portals de sant Cristòfol i sant Roc
- 6 El Forn de Dalt
- 7 La Mola: l'escola de Carles Salvador
- 8 El pati d'en Palanques
- 9 Les cases de Carles Salvador
- 10 El Jardí dels Plans

Recapitulació

- D** Auca de Carles Salvador
- E** La situació de la llengua: present i futur

- 1 Observa aquestes dues fotografies i assenjala les cinc diferències que consideres més remarcables.
- 2 La fotografia de l'esquerra va ser realitzada per Nicolau Primitiu i apareix reproduïda al llibre *Carles Salvador: una vida en imatges*, de Pere-Enric Barreda. Però, saps quin any va ser realitzada?
① 1978 ② 1893 ③ 1953 ④ 1995
- 3 A l'esquerra de la foto es veu, enfonsada, la cúpula de l'església, com a conseqüència...
① d'una nevada fortíssima que va cobrir Benassal de neu durant quinze dies.
② dels bombardejos de les tropes feixistes durant el gener de 1938.
③ de l'enderrocament per millorar la visibilitat.
④ dels efectes devastadors d'un llamp.
- 4 Les dues fotos són de Benassal, un poble molt conegut de l'interior de Castelló. Saps en quina comarca es troba aquesta població?
- 5 En la foto de l'esquerra es poden veure dues dones, una que va amb un cànter i l'altra que ompli aigua a la font, i un home dret entre el portal de la Mola i la porta de l'escola. És Carles Salvador, que va viure a Benassal entre 1916 i 1934. Saps per què?
① Perquè s'ocupava del balneari de la Font d'en Segures.
② Perquè treballava al registre de la propietat.
③ Perquè era mestre de l'escola del poble.
④ Perquè pujava tots els anys a passar l'estiu.

6 A més de Benassal, quines altres poblacions formen part de la mateixa comarca?

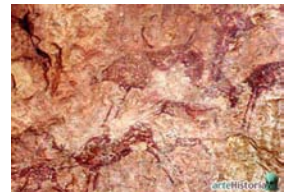
- ☐ La Serratella
- ☐ Castelló de la Plana
- ☐ Ares del Maestrat
- ☐ Vilar de Canes
- ☐ Catí

- ☐ Sant Mateu
- ☐ Tírig
- ☐ La Torre d'en Besora
- ☐ Morella
- ☐ Culla

7 Indica davall de cada fotografia el poble que representen:

Vilar de Canes

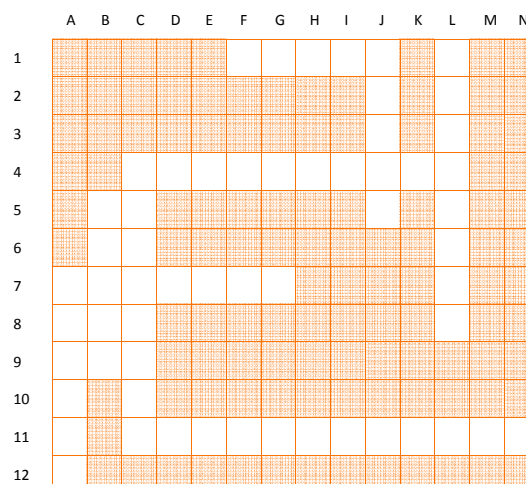

- Llig la biografia de Carles Salvador que es reproduïx al revers d'aquesta fitxa i, tot seguit, contesta les activitats següents.

1 Completa aquests mots encreuats amb les paraules que corresponen a les definicions següents

Horitzontals **1** Nom de la filla de Carles Salvador. **4** Població de l'Horta de València on va morir Carles Salvador. **7** Llibre de poemes publicat per Carles Salvador el 1923. **11** Associació cultural valenciana que acollí, des del 1951, els cursos de llengua i literatura valenciana fundats per Carles Salvador (tres mots separats per espais).

Verticals **A** Gènere literari conreat per Carles Salvador. **B** Primer cognom del mestre que acompanyà Carles Salvador a Barcelona el 1932 per participar en l'Escola d'Estiu. **C** Municipi de l'Alt Maestrat on Carles Salvador va exercir de mestre entre 1915 i 1934. **J** Primera destinació de Carles Salvador com a mestre; **L** Ciutat de la Plana on se signaren les Normes ortogràfiques el 1932.

2 Indica si són verdaderes (V) o falses (F) les afirmacions següents:

- ☐ Carles Salvador va néixer a València el 1897.
- ☐ El 1915 va fer oposicions i va obtenir en propietat la plaça de Benassal.
- ☐ Carles Salvador va ser un dels signants de les Normes de Castelló.
- ☐ L'estiu de 1931 Carles Salvador va organitzar a Sant Pau, amb altres mestres, la I Colònia Escolar Valencianista.
- ☐ Les obres de creació poètica de Carles Salvador combinen l'estètica avantguardista amb nombrosos elements de caràcter popular.
- ☐ Al *Petit vocabulari de Benassal* recull la major part dels treballs de divulgació gramatical escrits entre 1931 i 1951.
- ☐ Els cursos Carles Salvador van ser creats el 1955 pel Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma.
- ☐ La fi de la guerra del 1936 va suposar l'inici del període de més activitat literària i intel·lectual de Carles Salvador.
- ☐ Carles Salvador va participar activament en el moviment de renovació pedagògica que defensava l'ensenyament del valencià i en valencià.
- ☐ Carles Salvador va ser un ferm defensor de la democràcia i les llibertats.

CARLES SALVADOR: BIOGRAFIA

Carles Salvador i Gimeno va nàixer a València el 20 de gener de 1893. En aquesta ciutat estudià la carrera de mestre i de ben jove entrà en contacte amb els moviments valencianistes i començà a escriure els primers versos. El 1911 acaba els estudis de magisteri i, després de dos anys de mestre a Aiello de Malferit, el 1915 fa oposicions i obté en propietat la plaça de Benassal.

El contacte amb l'escola i amb la realitat del poble tindrà una influència decisiva en la vida de Carles Salvador, en la seua evolució intel·lectual i en la seua poesia. El 22 d'agost de 1918, es casa amb Sofia Monferrer i Beltran, filla de Benassal, i d'aquest matrimoni naixeran dos fills, Carles i Sofia. A Benassal viu des del 1916 fins el 1934, durant uns anys d'una gran activitat intel·lectual: participa activament en el moviment de renovació pedagògica que defensava la valencianització de l'escola, col·labora en diverses publicacions periòdiques i continua escrivint.

L'any 1931, es proclama la II República i comença un breu període de progrés i d'esperança. El juliol de 1932, participa, amb Enric Soler i Godes, un altre enyorat mestre valencià, en l'Escola d'Estiu de Barcelona i el 21 de desembre del mateix any se signen les Normes de Castelló, un acord dels intel·lectuals valencians sobre les normes ortogràfiques del valencià, que significava la fi de l'anarquia ortogràfica i el reconeixement de la unitat lingüística amb el català. L'estiu del 1933, organitza, amb altres mestres, la I Colònia Escolar Valencianista, a Sant Pau d'Albocàsser i el 1934 és destinat a Benimaclet (l'Horta). Dos anys més tard esclata la sublevació militar i comença la guerra civil. Malgrat la duresa de la guerra, continua la seua activitat gramatical i docent.

La fi de la guerra suposà la instauració de la dictadura franquista, un règim que perseguí durament l'ús públic del valencià i reprimí implacablement els ideals que havia defensat Carles Salvador. Tanmateix, el 1951 fundà, dins Lo Rat Penat, els cursos de llengua i literatura valenciana, que desenvoluparen una tasca eficaç en uns moments difícils, i publicà per als alumnes d'aquests cursets la *Gramàtica valenciana* (1951). Va morir a Benimaclet, el 7 de juliol de 1955, als 62 anys. El 1975 es va fundar el Centre Carles Salvador per a l'ensenyament del valencià i el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma va crear, en memòria seva, els Cursos Carles Salvador.

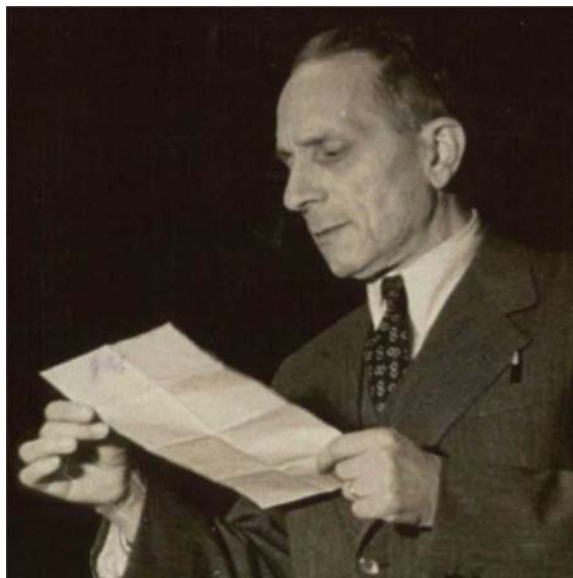
Durant tota la seua existència Carles Salvador dugué a terme una intensa activitat intel·lectual i cívica al servei de la normalització lingüística i cultural del País Valencià. Globalment, l'aportació de Carles Salvador es pot agrupar al voltant de quatre eixos essencials: l'ensenyament, la creació literària, la difusió de la normativa gramatical i ortogràfica i el compromís cívic i patriòtic.

Com a ensenyant, participà activament en el moviment de renovació pedagògica que defensava l'ensenyament del valencià, en valencià i amb continguts valencians. Fou el promotor de la creació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana i, el 1933, participà en l'Escola d'Estiu de Barcelona i en l'organització de la Colònia Escolar de Sant Pau.

Pel que fa al treball de creació literària —encara que conreà tots els gèneres— destacà, sobretot, com a poeta. Compromès amb la renovació de la poesia valenciana, que durant els anys vint i trenta estava dominada pel modernisme i per un jocfloralisme casolà i decadent, Carles Salvador incorpora l'estètica avantguardista a la seua poesia i, al mateix temps, introdueix nombrosos elements de caràcter popular i fa de la poesia una eina de creació personal. En aquesta línia publica, després de *Plàstic* (1923) i de la interrupció de la Dictadura de Primo de Rivera, *Vermell en to major* (1929), *Rosa dels vents* (1930) i *El bes als llavis* (1934). El 1929 obté la Flor Natural en els Florals de València. Després de la guerra publicà diversos poemaris en una línia més intimista i d'un to més religiós.

L'obra lingüística de Carles Salvador s'orienta en dues direccions complementàries: la difusió de la normativa gramatical i la investigació lexicogràfica. Va col·laborar en el recull de materials del *Diccionari català-valencià-balear* i fou un dels signants de les Normes de Castelló (1932). Durant la dècada dels anys trenta, publicà una sèrie de treballs de divulgació gramatical, que recollí posteriorment en la *Gramàtica valenciana* (1951). Després de la guerra, organitzà els cursos de llengua i literatura de Lo Rat Penat i publicà el *Petit vocabulari de Benassal* (1944).

Col·laborà en diverses publicacions periòdiques, tant del País Valencià com de Catalunya, i assumí, de ben jove, un compromís públic amb el nacionalisme. Participà activament en el II Congrés Internacional d'Intel·lectuals Antifeixistes (1937), celebrat en plena guerra, en el qual va llegir la declaració de la delegació valenciana, una ferma defensa de les llibertats i la democràcia.

- Un dels vessants més importants de l'obra de Carles Salvador és la seua tasca en el procés de consolidació, per al valencià, d'una normativa ortogràfica i gramatical semblant a l'emprada en tot el domini lingüístic català. Carles Salvador va ser un dels signants de les Normes del 32 i també un divulgador d'aquestes Normes a través de les seues obres (*Gramàtica valenciana*, 1951) i de l'organització dels cursos per correspondència de Lo Rat Penat.

1 Indica si són verdaderes (V) o falses (F) les afirmacions següents:

- ☐ El 1913 l'Institut d'Estudis Catalans publica les *Normes ortogràfiques*.
- ☐ Les Normes del 32 és van signar a València.
- ☐ Les Normes del 32 proposen una normativa ortogràfica per al valencià diferent de la normativa de Pompeu Fabra.
- ☐ La revista *Taula de Lletres Valencianes* defensava la unificació ortogràfica.
- ☐ L'ús d'una llengua pot estar normalitzat encara que no hi haja una normativa gramatical.
- ☐ Les Normes del 32 es van signar als locals de la Societat Castellonenca de Cultura.
- ☐ Les Normes del 32 són importants perquè els escriptors valencians van inventar una normativa ortogràfica nova.
- ☐ L'Acadèmia Valenciana de la Llengua es va crear l'any 1998 perquè els valencians no teníem normes ortogràfiques i gramaticals per a escriure amb correcció.
- ☐ Carles Salvador i Enric Soler i Godes van signar les Normes del 32.
- ☐ La normativització del català té lloc gràcies a l'obra de Pompeu Fabra i de l'IEC.

La normativització lingüística

La Normativització és la regulació ortogràfica, gramatical i lèxica de la llengua. És el primer pas per a la normalització de l'ús social d'una llengua. Per tal que una llengua puga emprar-se en els usos formals i escrits és imprescindible que hi haja una normativa ortogràfica, gramatical i lèxica que tots els escriptors respecten. En el cas de la llengua catalana, aquesta normativització té lloc gràcies a l'obra de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans.

Pompeu Fabra i l'IEC

El 1907 es va fundar l'Institut d'Estudis Catalans, dedicat a la investigació en tots els àmbits de la cultura catalana. El 1913 la Secció Filològica de l'IEC publica les *Normes ortogràfiques*, basades en les propostes de Pompeu Fabra. Les Normes van ser adoptades immediatament per la immensa majoria del món editorial i cultural de Catalunya. El procés de normativització es va consolidar amb la publicació del *Diccionari Ortogràfic* (1917), la *Gramàtica catalana* (1918) i el *Diccionari General de la Llengua Catalana* (1932).

Les Normes del 32 o Normes de Castelló

També entre les editorials i els escriptors valencians es van difondre les Normes de l'Institut.

El 1930, la revista *Taula de Lletres Valencianes* va iniciar una campanya adreçada a estendre aquesta unificació ortogràfica. A la crida de *Taula*, van respondre immediatament les revistes *Cultura Valenciana*, *Acció Valenciana*, *Avant*, *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura* i una de les editorials valencianes que hi havia aleshores, *L'Estel*. La proclamació de la República el 1931 va obrir la possibilitat real que el valencià recuperara l'oficialitat, la qual cosa accelerà el procés d'adhesió a la crida de *Taula*.

La signatura de les Normes

Amb data, més o menys simbòlica, de 21 de desembre de 1932, s'esdevenia a Castelló de la Plana, en concret a la seu de la Societat Castellonenca de Cultura del carrer de Cavallers, la signatura de les "Bases per a la unificació de l'ortografia valenciana", conegudes com a *Normes de Castelló*, això és, l'acord que prenién escriptors i intel·lectuals valencians al costat d'una colla representativa d'entitats civils per normativitzar la llengua del país. Aquestes Normes suposaven la consolidació al País Valencià de la codificació fabriana impulsada per l'Institut d'Estudis Catalans. Carles Salvador va ser un d'aquests signats, juntament amb el mestre Enric Soler i Godes i diversos intel·lectuals i institucions culturals.

2 Llig els textos següents i escriu l'argument emprat per cada autor per defensar l'adopció de les normes de l'Institut d'Estudis Catalans per part dels valencians.

Lluís Revest:

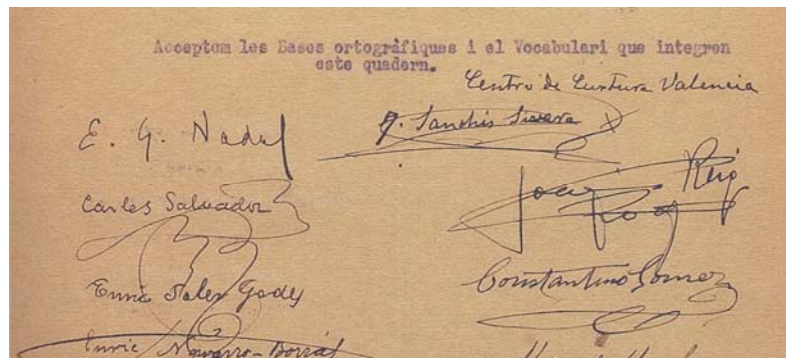
"L'únic sistema ortogràfic viable dels proposats fins a l'hora d'ara són les Normes de l'Institut" (Lluís Revest)

Salvador Guinot:

"Partim de la unitat de la llengua catalana, no destruïda pels dialectes del Principat de Catalunya, del reialme de València, de les Illes Balears, d'Alguer i del Rosselló (...) i trobant-nos modernament en una varietat anàrquica de grafies a València, mentrestant els nostres germans de Catalunya han arribat a una gran unitat ortogràfica gràcies a les "Normes" de l'Institut d'Estudis Catalans, creiem que res més pràctic i beneficiós pot ésser que acceptar les 'Normes' de l'Institut". (Salvador Guinot, *Butlletí de la SCC*)

La República de les Lletres:

"Un sol idioma, una sola ortografia. Dues ortografies per a un idioma fóra absurde i desorientador. La República de les Lletres adopta l'ortografia de la superior autoritat del nostre idioma, que és l'Institut d'Estudis Catalans; i, al mateix temps, demana l'ingrés a l'esmentat Institut d'una representació de València" (*La República de les Lletres*, núm. 1, 1934)

3 Llig el text de Vicent Pitarch i respon:

- a** Si no s'haguera pres l'acord de les Normes del 32, quins usos del valencià hagueren estat impossibles?
- b** Per què la Societat Castellonenca de Cultura va poder encapçalar aquest acord?
- c** Quina va ser la política franquista envers l'ús del català?
- d** Indica dues situacions en què el valencià s'usa de manera normalitzada i exposa dos exemples que il·lustren que l'ús del valencià encara no està normalitzat.

L'impuls reivindicatiu de la normativització lingüística acordada a Castelló de la Plana, l'any 1932, manté la vigència plena a començament del segle XXI. Potser resultaria un exercici d'higiene mental que féssim l'esforç de pensar què hauria estat de nosaltres, del conjunt de la societat valenciana, sense les Normes del 32. Hauria estat impensable el nivell que ara mateix ha assolit la literatura que es conrea en aquest país o la producció editorial en general, o l'empenta amb què el català s'ha fet un forat dins del sistema educatiu del país. Mireu de representar-nos mentalment què hauria estat de nosaltres si ens arriba a sorprendre l'alçament militar i la dictadura franquista sense que haguéssim estat capaços de superar el desgavell ortogràfic, un llast que mantenia la llengua del país en unes condicions de precarietat extrema. El gran mèrit de la Societat Castellonenca de Cultura l'any 1932 fou el de no deixar escapar aquella ocasió històrica. Segurament sense el seny, el prestigi i l'autoritat moral que el cercle castellanenc s'havia creat dins el món cultural valencianista, aquella aventura no s'hauria pogut coronar amb èxit. (V. Pitarch: *Les Normes de Castelló. Textos i contextos*, adaptació)

- L'Aula Museu vol ser un espai d'ensenyament sobre la nostra llengua i la nostra cultura, i recordar la vida i l'obra de Carles Salvador.

- 1 Observa la foto que ens dóna la benvinguda i assenyala a quina situació correspon:
 - ☐ Recitació a Benimaclet (març 1951)
 - ☐ Carles Salvador en obtenir el títol de mestre (1911)
- 2 Observa la segona foto, que ens mostra un Carles Salvador jove. Llig el text informatiu i identifica els àmbits en què Carles Salvador va treballar per potenciar la identitat valenciana.
 - ☐ literari ☐ pedagògic ☐ esportiu
 - ☐ musical ☐ gramatical ☐ cívic
- 3 Observa la biblioteca de l'Aula Museu. Com estan protegits els llibres i manuscrits?
 - ☐ en prestatgeries tancades amb vidres
 - ☐ en caixes metàl·liques
 - ☐ en un armari especial que regula les condicions de temperatura i humitat
- 4 Carles Salvador va estar en contacte amb els filòlegs i escriptors més destacats de la seua època, alguns dels quals li dedicaren les seues obres. Escolta les explicacions i assenyala alguns d'aquests autors:
 - ☐ Pompeu Fabra ☐ Bernat Artola ☐ Joan Coromines
 - ☐ Joan Fuster ☐ Mossèn Alcover ☐ Enric Soler i Godes
- 5 Observa la foto de Carles Salvador davant de la Mola. On l'havies vista abans?
- 6 Observa les dues fotografies del despatx-biblioteca de Carles Salvador i compara-les amb el que hi ha al museu. Marca els elements que es conserven al museu:
 - ☐ Escriptori ☐ Llibres ☐ Canelobre
 - ☐ Sofia Salvador ☐ Escut de València ☐ Màquina d'escriure

7 Carles Salvador destaca com a pedagog, poeta, gramàtic i ciutadà compromés amb el seu país. Llig els textos següents i relaciona cada fragment amb el vessant de la seua obra que descriuen.

Pedagog

A Després de la dictadura del general Primo de Rivera, Carles Salvador reprén la militància civil i inicia la seua obra gramatical. Entra en contacte directe amb cercles culturals de Catalunya, on es relaciona personalment amb Pompeu Fabra. Arran de l'acceptació general de les Normes de Castelló, el 1932, Carles Salvador es dedicarà a difondre entre la societat valenciana la doctrina fabriana, amb la publicació de la *Gramàtica valenciana* (1950).

Poeta

Gramàtic

B Carles Salvador assisteix a l'Escola d'Estiu de Barcelona i entra en contacte amb els corrents pedagògics més innovadors. Amb la creació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana, contribuï a l'extensió de l'ensenyament del valencià a les escoles. Participà amb Enric Soler i Godes, mestre de Sant Joan de Moro, i amb altres mestres en la Colònia Escolar Valencianista a l'ermita de Sant Pau d'Albocàsser.

Valencianista

C Carles Salvador conreà diversos gèneres literaris (poesia, assaig, article periodístic, narrativa i teatre), però destaca especialment com a poeta. Se'l situa dins de l'anomenada 'generació de 1930', amb altres poetes com Bernat Artola, Enric Soler i Godes o Almela i Vives.

D A partir de l'any 1934 Carles Salvador es va concentrar en l'activisme cultural. En plena Guerra d'Espanya, el 1937 va ser elegit membre de l'Institut d'Estudis Valencians i tingué una participació destacada en el II Congrés Internacional d'Intel·lectuals Antifeixistes. Amb el triomf del franquisme, l'activitat valencianista esdevenia gairebé impossible i Carles Salvador va trobar un recer per continuar lluitant a la societat Lo Rat Penat, una institució que fou respectada pel règim. Hi va ser president perpetu de la Secció de Literatura i Filologia, des de la qual organitzava els cursos de valencià.

8 Utilitza la informació anterior per redactar un petit comentari que acompanye les fotografies següents.

- Observa amb atenció el monument, escolta les explicacions i assenyala la resposta correcta.

1 Carles Salvador va nèixer...

- ☐ el 1900
- ☐ el 1893
- ☐ el 1955

2 Carles Salvador va morir...

- ☐ el 1955
- ☐ el 1995
- ☐ el 2007

3 Carles Salvador va publicar...

- ☐ "Les festes de Benassal" l'any 1952
- ☐ "Cant i encant de Benassal" l'any 1970

4 Des del monument podem veure l'actual Ajuntament, que va ser...

- ☐ l'antiga escola de xiquetes i primera casa del mestre
- ☐ l'antiga escola de xiquets

5 El monument destaca que Carles Salvador era

- ☐ Mestre i poeta
- ☐ Gramàtic i mestre
- ☐ Poeta i gramàtic

- 6 Bernat Artola, poeta castellonenc amic de Carles Salvador, li dedica el llibre de poemes *Terra*, el 1935. Llig el poema dedicatòria i extreu-ne els quatre vessants de Carles Salvador destacats per Artola.

A Carles Salvador

A Vós, que sou gramàtic i mestre, amic poeta
i valencià per gràcia de nostra bona sort,
vull ofrenar una *Terra* rítmicament quieta
on la llavor de vida vol fecundar la mort.

- 7 Observa la fotografia de la inauguració del monument a Carles Salvador. Es va fer el juny de 1971 i correspon al parlament de Manuel Sanchis Guarner. Saps qui era?

- ☐ El director de l'escola
- ☐ Un professor i lingüista valencià
- ☐ L'alcalde de Benassal
- ☐ Un polític de Castelló

- 8 Des de Benassal, Carles Salvador es va relacionar amb lingüistes i gramàtics de tot el domini lingüístic i va col·laborar en obres importants. Relaciona cada autor amb la seva fotografia i amb la imatge del llibre corresponent:

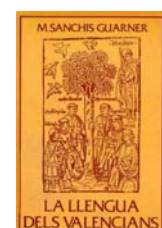
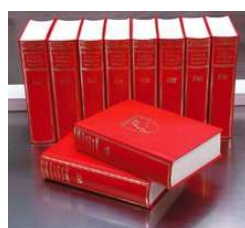
Joan Coromines

Antoni M. Alcover

Manuel Sanchis Guarner

Pompeu Fabra

Enric Valor

- Després de casar-se, l'agost de 1919, Carles Salvador i Sofia Monferrer es van instal·lar al núm. 10 del carrer dels Cavallers. En el poema "El carrer dels Cavallers" Carles Salvador descriu el carrer tal com era quan ell hi vivia.

- 1 Mira el carrer i comprova quins elements citats al poema encara es poden veure en l'actualitat:

Sí No

- "en l'empedrat tot lluent"
- "un escut mostra un espill"
- "els ràfels, sobresortint"
- "Als balcons poms de panolles"
- "matxos que van al bancal"
- "té esglesiola d'estil"
- "Les columnes salomòniques"
- El carrer es diu "carrer dels Cavallers"

- 2 El poema "El carrer dels Cavallers" és un poema descriptiu. Al costat de cada fragment del poema escriu A, si els versos descriuen la vida del poble, o B, si els versos descriuen físicament el carrer:

El carrer dels Cavallers té un accentuat pendís

Pel carrer dels Cavallers passen casats i fadrins

matxos que van al bancal o que tornen del molí.

els ràfels, sobresortint, roseguen el llenç del cel i el fan estret com un riu

dones que van a la font, xiques de pas decidit

i en el pany del vell palau un escut mostra un espill

El carrer dels Cavallers

El carrer dels Cavallers
enguatat per l'aire antic
té l'aire de la noblesa
que al segle divuit florí.
En l'empedrat tot lluent
—empedrat esbaradís—
trauen espurnes de foc
les ferradures d'avui.

Pel carrer dels Cavallers
passen casats i fadrins,
dones que van a la font,
xiques de pas decidit,
matxos que van al bancal
o que tornen del molí
i el soroll dins el silenci
es fa tou i malaltís.

El carrer dels Cavallers
té un accentuat pendís;
l'aigua de tronada, tèrbola,
que fa rubiners mesquins
corre cap a la botera
que la porta al barranquí,
deixant netes rastelleres
i l'empedrat esblanquit.

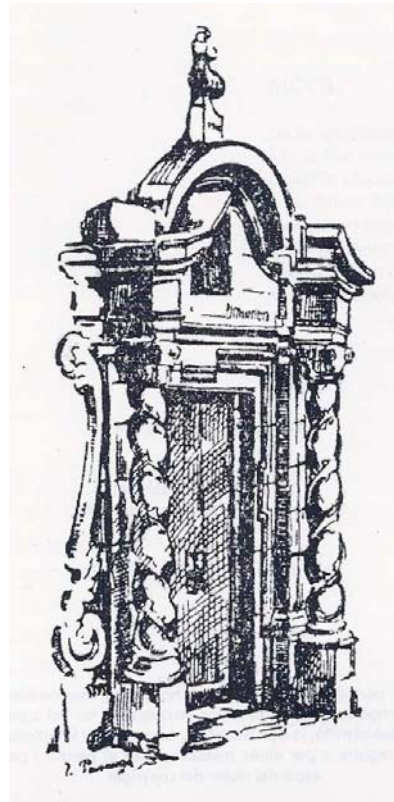
Al carrer dels Cavallers
els ràfels, sobresortint,
roseguen el llenç del cel
i el fan estret com un riu.
Al balcons poms de panolles
tenen or de serafins,
i en el pany del vell palau
un escut mostra un espill
o mirall, que dels Miralles
és aquest casal antic.

El carrer dels Cavallers
té esglesiola d'estil.
Les Columnes salomòniques
prenen un posat festiu
quan les falzilles s'afuen
i xisclen notes sublimes
de cridadissa entusiasta
o de tabola infantil.

I al carrer de Cavallers
quan en la fosca és dormit,
i un fumet d'oli il·lumina
els rats penats fugitius
i un gat passa la gatera
de l'ombriu casal antic,
tremola de dol i pena
del mussol el greu xiulit.

3 Llig el poema *El carrer dels cavallers* i respon:

- a** A quin segle florí la noblesa que vivia en aquest carrer?
- b** De quina família era el palau?
- c** Quina paraula és sinònim d'*espill*?
- d** On anaven les dones per aigua?
- e** Com anaven els llauradors al bancal?
- f** Com s'il·luminaven els carrers a la nit?
- g** Als balcons hi havia panolles de panís. Escriu un sinònim de *panís*.
- h** Per què els poms de panolles tenen or?
- i** Quins animals apareixen en la nit de Benassal?

Ergàstula vilatana
alta i dreta com un fus,
sempre has estat guardiana
del poble en el temps confús.

Les teues pedres són rosses
pel vent, la pluja i el sol
i criden silencioses,
virilitat i consol.

Des de les teues almenes
on ara aniu els ocells
has guaitat crues escenes
bel·licoses en temps vells.

Fores angle de muralles,
defensora del Portal
i has lliurat cruentes batalles
a favor de Benassal.

I mai no t'ha fet basarda
l'escopeta, ni el fusell,
ni la temible bombardera
que te feria la pell.

Els teus carreus s'encenien,
vermells, de calenta sang
quan els enemics venien
per la banda del barranc.

Pots, si vols, amb veu molt forta
relatar, si això te plau,
de la fortuna retorta
del Rei Amaro, el fet brau.

Dins de les teues entranyes
que fan gust d'humit crostó,
la Justícia amb ses manyes
t'ha incrustat negra presó.

Torre! Tens una germana
alta i dreta en el Planet,
però a tu sols s'encomana
la Història del poblet.

- Mira la torre i marca la resposta correcta

1 Com és la torre?

- ☐ alta
- ☐ baixa

2 Amb quin material està feta?

- ☐ amb carreus
- ☐ amb pedres sense treballar

3 En l'època de Carles Salvador la torre...

- ☐ defensava el poble dels atacs enemics
- ☐ servia com a presó

4 La torre ...

- ☐ era l'única del poble
- ☐ estava unida amb una altra torre a través d'una muralla

5 Treballa el poema “La torre de la presó”

- Llig la primera estrofa, com és la presó? Amb què la compara?
- Llig la segona estrofa, de quin color són les pedres? Per què?
- Copia un o més versos que il·lustren:
 - que la torre ha defensat el poble
 - que la torre ha estat valenta
 - que la torre ha estat presó

6 Llig el poema “La torre de la presó” i completa les frases següents seleccionant la paraula correcta:

- El poema està format per nou (paràgrafs / estrofes) de quatre (versos / línies).
- Els versos tenen rima (assonant / consonant) perquè coincideixen vocals i consonants a partir de l'última vocal tònica.
- En la primera estrofa vilatana rima amb guardiana i fus amb confús. Per això, diem que el primer vers rima amb el (segon / tercer) i el segon vers rima amb el (tercer / quart). Es tracta, per tant, d'una rima encadenada.
- En l'estrofa sisena, sang i barranc rimen amb rima (assonant / consonant) perquè coincideixen (els sons / les lletres) a partir de l'última vocal tònica.

La Torre del Planet i el Mur

El Benassal antic

Benassal dels meus amors,
qui t'ha vist i qui te veu!

Has perdut antigues gràcies
que no tornaran mai més.

On està el porxe del Mestre
travessat d'ombra i de vent?

I el **portalet de Sant Roc**,
blanc de calç, blau de blavet,
amb l'altar sobre l'arcada
guarnit amb flors de paper?

On està el portal del Carme,
ull obert al fossar vell
vora el dau, joc de pilota,
blanc de camises de llenç?

I el **portalet de** la font
dedicat al traginer
Sant Cristòfol, que en el muscle
porta el nostre Jesuset?
Són perduts també els peirons
—pedres gòtiques que neu,
sol i pluja i tramontanes
resistiren, calda i fred.

Bell **peiró de la Codina**
que una llegenda digué
que amb feixos de llenya foren
pagats els picapedrers!

Ja no tornarem a vore
del rector el reconet,
puix l'ombra del campanar
ha perdut el bell recer.

I **la Sala de la Vila**
amb l'escala a dos pendents,
graciosa arquitectura
que no es refarà mai més?

Benassal dels meus amors,
qui t'ha vist i qui te veu!

Ara estàs tota nafrada
i al cor duc l'enyorament.

- Hi ha molts elements del Benassal antic que han desaparegut, com en tants altres pobles. Tres poemes de Carles Salvador il·lustren aquesta visita: “El Benassal antic”, “Els xops del barranc” i “Els llavadors”.

1 Escolta les explicacions i escriu el peu corresponent a cada fotografia:

2 Completa els poemes següents amb les paraules que s'han eliminat:

- “Els xops del barranc”: *fulles, barranc, salut, branques, caragol.*
- “Els llavadors”: *blanca, cotó, bugadera, neteja, eixuta, brutor, safareig, llençol.*

Els xops del barranc

Salut oh xops del ,
xops de llum, xops de tendror!
Esteu clavats dins del fang
d'aigües vives de verdor.

Les fulles són panderetes
tocades pels dits del vent.
Les fulles són banderetes
que tremolen suaument.

Entre les gòtiques
enjogassats i enardits
pul·lulen, les trompes franques,
els filharmònics mosquits.

Entre l'herbeta mesquina
se passeja el ;
beca una rossa gallina
l'oruga que cau al sòl.

En la bassa més propera
la granota fon metall
i es contempla la papera
en l'aigua que és son mirall.

Xops amunt entre les
el raig de sol juga i riu;
d'ocells salten les patrulles
branca a branca, niu a niu.

Tota aquesta massa verda
inocula dins ma sang
una esgarripança gerda.

Xops, xops de llum al barranc,
graciosos, sanitaris!

Tan amunt haveu crescut
que us veig extraordinaris
i us dic amb joia: !

Els llavadors

La fadrina ,
la casada llavanera
que voràs al llavador
fan saltar amb sabonera
de la roba la

La pubilla que enamora,
la criada de senyora
amb el puny que no és gens fals
fan la roba rebedora
i més que una calç.

El llavar és una brega
de la dona que refrega
llana, fil, seda i
Per llavar no es sua pega,
però fuig molt de sabó.

S'ha llavat la roba bruta;
dins de poc estarà ,
puix que ha estat estesa al sol.
La més blanca és sens disputa
la camisa i el

L'aigua clara molt
si la roba se maneja
i es refrega així com cal.
..... on bé es braceja
sols voreu a Benassal.

Per llavar les aigües pures.
Si vols fer les provatures
de llavar roba o renyó
vine ací a Font d'En Segures
i no et cal altre recó.

1 Escolta les explicacions o consulta el poema i contesta les preguntes següents:

El forn vell

El forn fa olor de romer
i de pasta assaonada.
El forn està empolsegat,
té pols de farina blanca.
En l'alcabor, fosc i tebi,
va fent-se bona la pasta.
Les dones canten i pasten
mentres els pans en la calda
—grossos pits arrenglerats—
es fan la crosta daurada.
El forn fa olor de romer,
de matissa, de muntanya.

Sota arcades de mig punt
les dones pasten la pasta.
En la boca, negra, enorme,
com una llengua la pala
posa i trau llandes i llandes:
el pastís i la monxàvena,
la magdalena i el coc
i la rotlleta ensucrada.
Els mostatxons a dotzenes,
exornen papers d'estrassa...
Sota arcades de mig punt,
olor d'amor casolana.

El forn, tan vell com el poble,
se recolza en la muralla.
El carrer estret i blanc,
allunya mosca i ventada.
Els matxos quan porten llenya
l'embossen de banda a banda.
Si hi passes, guarda't dels feixos,
que et ferirà l'argilaga
tota florida de groc,
tota florida, tan clara!
El forn, tan vell com el poble,
té encara la vida llarga.

Ai, forn escombrat i amplíssim,
ros de paneres de canya!
Has cuit el pa que ha menjat
durant segles cada casa
i ara tens encara encesa
enmig del teu cor la flama
que allumena, cou i estova
el pa que mata la gana...
(Les dones canten i fenyen
i el llevat puja la pasta)...
Ai, forn escombrat i amplíssim,
tebi com una fogassa!

El forn fa olor de romer,
olor d'amor casolana.

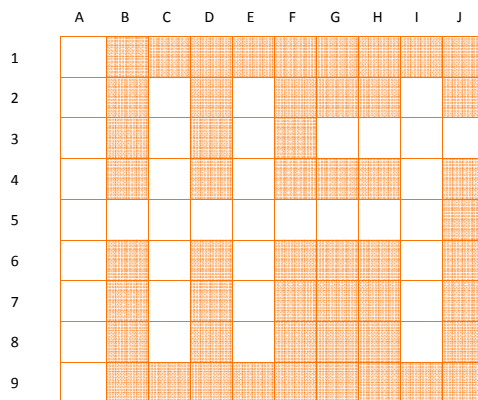
- a En quin carrer està el Forn de Dalt?
- b Com s'anomena la zona del poble on està el Forn de Dalt?
- c De quin segle és el forn?
- d Què era la pols que omplia el forn?
- e On posaven la pasta per ficar-la dins del forn?
- f Quins productes diferents del pa feien?
- g Quin producte feia pujar la pasta?
- h Què cremaven per fer foc?

- 2** Tots els versos parells del poema “El forn vell” tenen rima assonant (*a-a*), és a dir, coincideixen les vocals (només les vocals) a partir de l’última vocal tònica: *asssaonada*, *blanca*, *past**a*, *cald**a*, *daurada*, *montanya*... Escriu paraules que acaben en *a-a* i utilitza’n alguna per substituir almenys un dels mots de final de vers. Comprova que, després del canvi, el poema sona bé .

- 3** Resol l’encreuat amb paraules relacionades amb el Forn de Dalt:

Horitzontals 3 Lloc clos dins del qual es produeix calor per coure alguna cosa. **5** Dolç fet amb farina, ous i sucre.

Verticals A Agranar el forn. **C** Estris de cuina de forma rectangular que serveixen per a rostir certes viandes. **E** Pa rodó. **I** Obertura formada per un arc, en plural.

- 4** Vicent Andrés Estellés, un altre poeta valencià, escriu també un poema dedicat a l’ofici de forner, el dels seus pares. Llig el poema i subratlla totes les paraules relacionades amb el món dels fornars. Selecciona aquelles paraules o idees que apareixen també en el poema de Carles Salvador.

L’ofici

Venies d’una llarga família de fornars
i a tu t’agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,
i a mitjanit anar al forn a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,
i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el pa al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l’alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
i alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li’l minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l’ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara tens l’enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t’agrada, d’on et vénen els versos,
els arraps de la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.

- Carles Salvador va fer escola al Castell de la Mola des de 1916 a 1934. Com a mestre, es va preocupar per renovar i millorar la manera d'ensenyar d'aquella època.

1 Observa la plaça del Joc, escolta les explicacions i marca la resposta correcta:

a A quin segle pertany l'Arc de la Mola?

- ☐ Segle XVII
- ☐ Segle XIV
- ☐ Segle XX

b Com és el Portal de la Mola?

- ☐ Porta amb arc de mig punt de carreus
- ☐ Porta amb arc trilobulat
- ☐ Portal amb dos arcs ogivals

c Per què té aquesta forma?

2 Escolta les explicacions del guia o fes-li preguntes per poder anotar V (veritable) o F (fals) en cadascuna de les afirmacions següents:

- ☐ En l'època de Carles Salvador els xics i les xiques estudiaven en classes separades: els xiquets tenien un mestre i les xiquetes, una mestra.
- ☐ Durant els anys trenta, els xiquets anaven a escola fins als 12 anys.
- ☐ A totes les escoles s'ensenyava el valencià i en valencià.
- ☐ A totes les escoles era habitual fer excursions i eixides escolars
- ☐ Carles Salvador i Enric Soler i Godes feien classe en valencià
- ☐ Carles Salvador va ser mestre en altres pobles valencians, a més de Benassal.
- ☐ Els mestres més innovadors volien que els alumnes pensaren, raonaren i conegueren el seu entorn

3 Llig el poema “Evasió” i copia els versos que millor expressen les idees següents:

- La classe estava plena de la xerrameca dels xiquets.
- Els xiquets escoltaven definicions que no entenien.
- Els xiquets pensaven en el cel.
- Els xiquets pensaven en l ‘olor del camp i del romer.
- El mestre vol canviar l’escola per millorar-la.

Evasió

Brollador de xerrameques
 agrors d’aire enrarit.
 A les negres finestres de les pissarres
 les fileres de nombres: 3, 5, 6, 8...

5 Definicions abstruses
 Als racons de les orelles;
 entre dents, paraules sàvies
 nèciament gramofòniques.
 Però als ulls, un llenç de blau;

10 però al nas, brins de romer;
 però als dits, delerosos de dibuixos,
 les llances dels llapis vermells.

El mestre rumia jocosos!!
 –Si enderroquéssim l’escola...

15 ¡quin bell centre d’interés.

4 Extrau del poema tres paraules o expressions que tinguin un significat negatiu i tres que tinguin un significat positiu:

Negatives	Positives

Gall gallet

Gall gallet, un dineret;
gall gallot, un dinerot.
Als corrals dels frares,
a matar corders,
que venim de Roma
de portar la corona.
Al gloriós Sant Nicolau,
panses i figues
o allò que vullgau.

Sant Nicolau, Colau *bendito*,
confessor de *Jesucristo*.

Este pavo que hem comprat
mos ha costat molts diners
i el portem penjat al palo
passejant-lo pels carrers,
i després de passejar-lo,
mos menjarem la nostra brena,
que mos l'ha posat la mare,
omplint la cistella plena.

Sant Nicolau
de la Torre en Domenge;
els xics el paguen
i el mestre se'l menja.

- Carles Salvador va fer escola al Castell de la Mola des de 1916 a 1934.

1 Escolta les explicacions i respon:

- Qui és sant Nicolau?
- Quin dia se celebrava la festa de sant Nicolau?
- Quin animal era el centre de la festa?
- Què feien amb ell?

2 Les cançons populars poden incloure paraules col·loquials i castellanismes que no utilitzem mai quan escrivim.

- a** Per eliminar els col·loquialismes i castellanismes de la cançó, busca les paraules que s'haurien de substituir per les següents:

vulgueu - beneït - Jesucrist - titot - ens - pal
ens - berena - ens - Torre d'en Doménec - menja

- b** Després de fer el canvi, digues en quins casos la paraula correcta no permet fer la rima.

3 Quin nom rep l'espai situat entre el Pati d'en Palanques i el Forn de Dalt? Esbrina per què s'anomena així.

4 Les festes i els jocs han canviat al llarg del temps. Els textos següents descriuen diversos jocs tradicionals. Relaciona els dos fragments que expliquen cada joc amb el nom corresponent.

1 Solia fer-se una ratlla a quatre o cinc metres de la paret. Al llarg de la ratlla es col·locaven tots els jugadors, excepte qui pagava, que es posava de cara a la paret i donava tres palmades a la paret tot dient: “Un, dos, tres, paret” i, es girava de seguida, en acabar de dir-ho.

3 Pagarà aquell que no tinga cantó i es quede desplaçat.

5 Al remat del pal solia col·locar-se com a premi un pollastre, quan es tractava d'un premi per a gent gran o un joguet en el cas dels menuts.

7 Calia estar molt atent, perquè quedava eliminat qui s'enganyava o no responia ràpidament. A més, l'eliminat havia de pagar penyora i, per recuperar-la, havia de fer allò que acordara tot el rogle.

8 Cada xiquet està en un cantó i, al mig, el xiquet que paga. Quan aquest diu “canvi”, s'han de canviar ràpidament de cantó, però han d'evitar que qui paga ocupe algun dels cantons.

9 El xiquet a qui li donaven el darrer pessic agafava, amb eixa mateixa mà, l'orella del veí. Quan tots els xiquets tenien totes les orelles agarrades, es tornava a cantar la cançó balancejant-se cap als costats.

2 Mentrestant, els altres jugadors avançaven, de manera que qui pagava no els veia quan girava el cap. Aquell que era sorprès en moviment, tornava a començar. Pagava qui arribava el darrer a la paret.

4 Es posaven tots els xiquets en rogle amb les mans cap al centre. Qui feia de mare, mentre anava pessigant les mans, cantava: “Pis pissiganya mata l'aranya, pèl de canyeta estira l'orelleta!

6 També dit “ma tia Carabassera”. Abans de començar es numeraven els jugadors, que s'asseien en rogle i començaven el joc quan el que començava deia: “Al corral de la tia Sabonera hi ha tres carabasses”. Qui tenia el número tres (o el número que haguera dit el primer) havia de dir: “Com tres?”. El primer contestava: “Que quantes?” I el número tres havia de dir un número, per exemple: “Cinc!” El que tenia el número cinc havia de repetir el procés: “Com cinc?”, etc.

10 Joc de competició i de festa al carrer, que consistia a pujar el més alt possible d'un pal gros clavat a terra que s'havia ensabonat abans. Es necessitava molta habilitat per a arribar fins a dalt. Era un joc practicat pels majors a les festes d'agost.

Quatre cantons

8

Un, dos, tres, paret

Pis pissiganya

Ma tia Sabonera

El pal ensabonat

- Carles Salvador, a Benassal, va viure en quatre cases diferents: a l'antiga escola de xiques, on actualment es troba l'Ajuntament; al número 10 del carrer dels Cavallers; al número 18 de la plaça d'en Balasc d'Alagó, i al número 17 del carrer de l'Hostal, que actualment porta el nom de Mossén Joaquim Garcia Girona.

- 1 La casa núm. 17 del carrer de l'Hostal va ser l'última casa de Carles Salvador. Era la casa on passava els estius quan ja s'havia traslladat a viure a València. Després de la seua mort, la viuda i la filla van decidir tornar a viure a Benassal. Sofia Salvador, la filla, va treballar incansablement per mantenir i difondre l'obra de son pare.

Observa la façana de la casa. Quin element hi veus relacionat amb l'obra i vida de Carles Salvador?

- 2 La casa núm.18 (ara 19) de la plaça d'en Balasc d'Alagó va ser una altra de les cases on va viure Carles Salvador. Observa la placa de la façana i marca amb una creu les obres que va escriure o va començar a escriure ací.

- ☐ *Vocabulari ortogràfic*
- ☐ *El bes als llavis*
- ☐ *Gramàtica valenciana*

- 3 Carles Salvador comença a escriure la seua *Gramàtica valenciana* a Benassal, una gramàtica que té 78 lliçons. Relaciona cadascun d'aquests fragments amb el títol de la lliçó d'on procedeixen:

L'adjectiu numeral

Ús de la S - SS - Z

Ús de D - T

Accentuació gràfica

- 1 Mà (cast., *mano*)
- 2 En principi de paraula i davant consonant s'escriu amb *d* la síl·laba *ad*. Exemples: *addició*, *adjudicar* [...]
- 3 El valencià posseïx una *s* sorda o forta (*savi*, *pensa*, *pas*) i una *s* sonora o suau (*casa*, *nosa*, *grisa*).
- 4 Els *adjectius numerals* servixen per a comptar. Poden ésser: *cardinals* o *absoluts*, els que ens fan conèixer el nombre (*tres corders*); *ordinals*, els que ens fan conèixer el lloc o l'ordre (*tercer dia*)[...]

- 4 Resol aquestes activitats de la *Gramàtica valenciana* de Carles Salvador

a Poseu en femení els següents noms masculins:

fillol	cunyat	deixeble	metge	rossinyol
gat	cabrit	sogre	príncep	pinsà
lleó	espòs	sastre	actor	gendre
padrí	gos	diable	gall	cavall

b Substitueix els mots en versaletes pels pronoms febles corresponents:

- Si eixa pilota és cara, aquella pilota també és CARA.
- Semblaven soldats, o no semblaven SOLDATS?
- De matí va a classe, i de nit no va a CLASSE.
- Aquests senyors són els diputats? —Sí que són ELS DIPUTATS.
- El pa es fa dur i si es fa DUR és perquè no el posem en lloc fresc.
- S'apartà del foc? Sí; per fi s'apartà DEL FOC.
- La vaig veure al saló, però en voler saludar-la ja no era AL SALÓ.
- Pren raïm si vols RAÏM.

c Substitueix els punts suspensius per les preposicions *a* o *en* segons corresponga:

- Et complaus fer mal.
- Els dos vivien una mateixa casa.
- S'exposa perdre tots els diners.
- Va girar-se sentir-se tocar.
- Això ho portareu la plaça.
- Els guants, els ha deixats la cadira.
- Com que molestava, el va enviar pastar fang.
- saludar va somriure.
- Viuen Xativa.
- Va accedir les raons dels amics.
- Es complau conrear el seu hort.

- A Carles Salvador li agradava eixir a passejar amb els alumnes pel Jardí dels Plans, on feien les lliçons de ciències naturals, geografia i història de manera que els xiquets podien observar en directe el que el mestre els explicava.

- 1 Llig el poema següent i observa com el poeta descriu el jardí, les olors i els colors de les flors i les plantes. Fixa't en els elements que apareixen en la descripció i classifica les paraules utilitzades en dues columnes: substantius i adjectius.

El jardí

Benassal entre muntanyes,
té el perfum del roserar.
En aquest jardí d'ensomni
esclaten roses tot l'any.

Cara al món vora els camins
que vénen de la Ciutat,
entre una arbreda ufanosa
on es recullen pardals,
mil rosers de roses belles
pinten l'ocre del bancal
com un mantó de Manila
entre roques desplegat.

Substantius	Adjectius

- 2 Quin element trobes a faltar, actualment, al jardí?

- 3** El poema següent és ple de paraules relacionades amb el món de les plantes. Resol l'encreuat amb els mots del poema que corresponen a les definicions.

El jardí

Benassal entre muntanyes,
té el perfum del roserar.
En aquest jardí d'ensomni
esclaten roses tot l'any.

Cara al món vora els camins
que vénen de la Ciutat,
entre una arbreda ufanosa
on es recullen pardals,
mil rosers de roses belles
pinten l'ocre del bancal
com un mantó de Manila
entre roques desplegat.

Ai, jardí de meravella
que em fas deturar el pas
i em perfumes lentament
i el cor em tens traspasat;
els colorins de les roses
fan que el viure vilatà
tinga la gràcia viva
d'un esperit cultivat.

En les hores del matí
en què el cel té un blau molt clar
el teló de les muntanyes
lluït tots els verds vegetals.
El sol daura les poncelles
que són a punt d'esclatar
i en les fulles de l'arbreda
la brisa assaja el seu cant.

Al migdia tota rosa
té la joia de l'esclat.
Els vermells són rabiosos,
vermellegen com la sang
al costat d'uns grocs agònics,
grocs del Greco, esperitats.
Pel migdia tota rosa
és un llavi assedegat.

A la vesprada el jardí
té una cançó més suau.
El sol que es gita apagant-se
envia raigs d'esbiaix
i el cel, pintat de blavet,
una alenada frescal...
Quin perfum té ara el jardí,
quina olor de roses fa!

Benassal, entre muntanyes,
té el perfum d'un roserar.
En aquest jardí d'ensomni
és propici somniar.

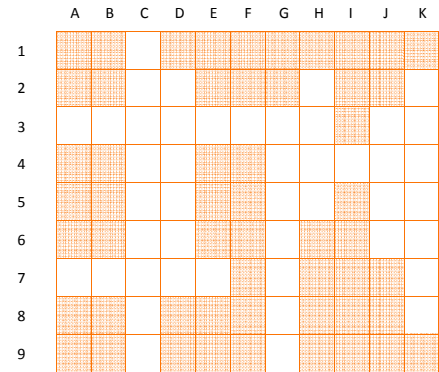
Cant i encant de Benassal, 1945

Horitzontals

3 Poble on Carles Salvador es va casar i va treballar de mestre. **4** Arbust que fa roses. **7** Òrgan laminar que surt de les branques de les plantes, en singular.

Verticals

C Capoll, flor abans d'obrir-se (en plural). **D** Tros de terra plana conreada, limitada per rases, arbres o marges. **G** Lloc poblat d'arbres. **H** Aroma, flaire. **J** Color de la majoria de les fulles. **K** Color d'algunes roses, sinònim de roig.

- 4** Juguem ara a canviar algunes de les paraules, però respectant la rima i el ritme del poema. Busca les paraules de la llista que poden servir per completar els buits:

frondosa - capital - col·locat - tendres

Cara la món, vora els camins
que vénen de,
entre una arbreda,
on es recullen pardals,
mil rosers de roses,
pinten l'ocre del bancal
com un mantó de Manila
entre roques

- 5** Ara inventa tu alguna paraula nova per substituir les que va escriure el poeta.

- 6** Pensa en el teu poble i en un lloc. Torna a llegir la primera estrofa del poema i crea una estrofa paral·lela parlant del teu poble.

..... entre,
té el del
En aquest
..... tot l'any.

- Ara ja sabem moltes coses sobre la vida i l'obra de Carles Salvador. És el moment de posar-les en comú i de fer una síntesi de la figura del nostre personatge. I una bona forma és preparar una auca. Tot i que l'activitat es pot fer individualment, es preferible que la feu en parelles.

1

Auca de Jaume I, el Conqueridor (1208-1276)
El rei de la nostra història que cantem amb més eufòria

1. Segons diu una llegenda
va ser en una nit tremenda

2. ...que el rei Pere el va engendrar,
com si fos un novençà,

3. ...enganyat per la muller,
Maria de Montpeller.

- 1 Llegeix la definició que dona el diccionari del mot auca i, tot seguit, feu una relació de les característiques essencials d'aquest tipus de composició

• **auca**

- 1 f. [LC] [AR] [FLL] Conjunt de petites estampes normalment acompanyades cadascuna d'una llegenda, disposades generalment en un full de paper, les quals es refereixen als diferents episodis d'una biografia, d'una història, etc.
- 2 f. [FLL] Composició de la poesia popular escrita en rodolins, generalment heptasil·làbics, que sovint acompanya les estampes.

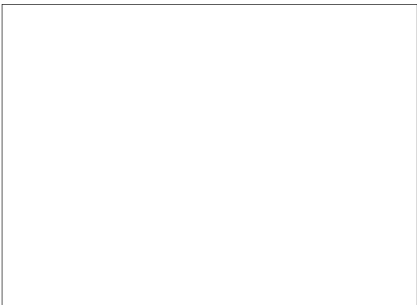
- 2 Una bona manera de fer-nos una idea és visitar un lloc web especialitzat que en recull exemples diversos. Aneu a *La paret de les auques* (<http://www.auques.cat/>) i observeu-ne algunes.
- 3 Ara, hem de començar a preparar la nostra auca sobre Carles Salvador. Per fer-ho, seleccioneu les dotze dates que considereu més importants de la seva vida i prepareu el guió d'acord amb els exemples següents:

1893	Naixement a València	A València el vint de gener / neix de pare fuster
.....	Acaba la carrera de mestre	
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

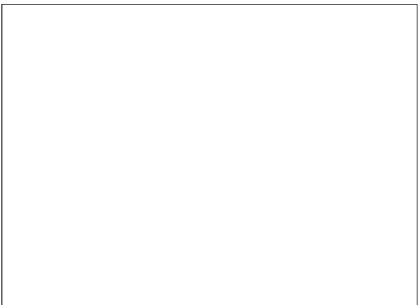
- 4 A continuació, prepareu un dibuix per a cada episodi i associeu-hi la llegenda (podeu utilitzar la plantilla del revers d'aquesta fitxa). Finalment, podeu pintar els dibuixos i fer una exposició amb tots els treballs realitzats.

Títol:

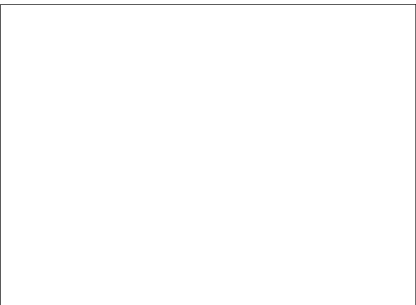
Autors:

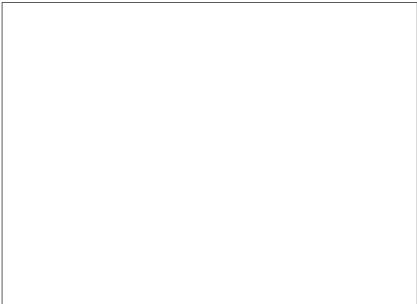
.....
.....

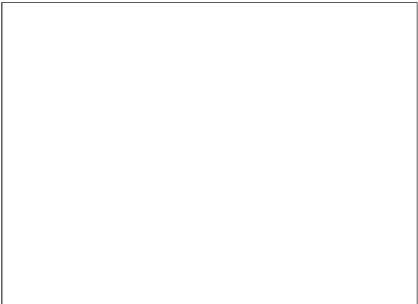
.....
.....

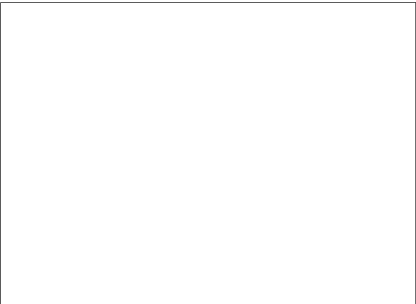
.....
.....

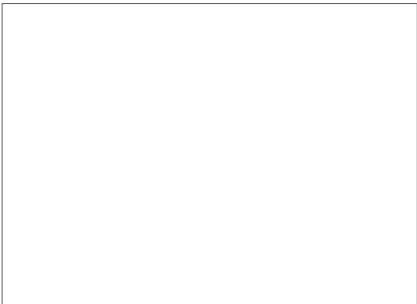
.....
.....

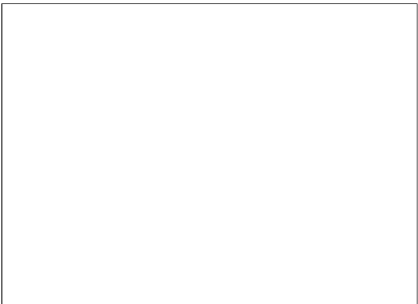
.....
.....

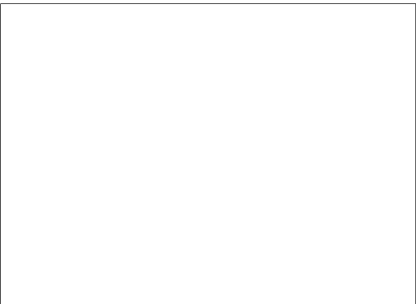
.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

- Al llarg de tota la seua vida Carles Salvador va ser un ferm defensor de l'ús públic del valencià i de la unitat de la llengua. Des de la seva mort, s'han produït nombrosos fets històrics que han canviat la situació de la llengua i la presència del valencià en els àmbits públics. Com a complement de les activitats realitzades durant la visita a Benassal, ara és el moment de reflexionar una mica sobre la tasca de Carles Salvador i sobre la realitat actual.

1 Indica quins d'aquests esdeveniments històrics i culturals han afavorit l'ús social del valencià:

- ☐ Final de la dictadura franquista i instauració d'un règim democràtic
- ☐ Promulgació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià
- ☐ Incorporació del valencià a l'ensenyament
- ☐ Tancament dels repetidors de TV3 al País Valencià
- ☐ Reconeixement de l'oficialitat del castellà a tot l'Estat Espanyol
- ☐ Inici de les emissions de Canal 9
- ☐ Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
- ☐ Instigació de la polèmica sobre el nom de la llengua
- ☐ Potenciació del secessionisme lingüístic, de la idea que el valencià és una llengua diferent del català

2 Valoreu l'ús actual del valencià en els àmbits següents, utilitzant una escala de 0 a 5, on 0 representa una presència nul·la o insignificant i 5, una presència normal, similar a la de qualsevol llengua de cultura moderna, com ara el castellà, l'anglès o el francès.

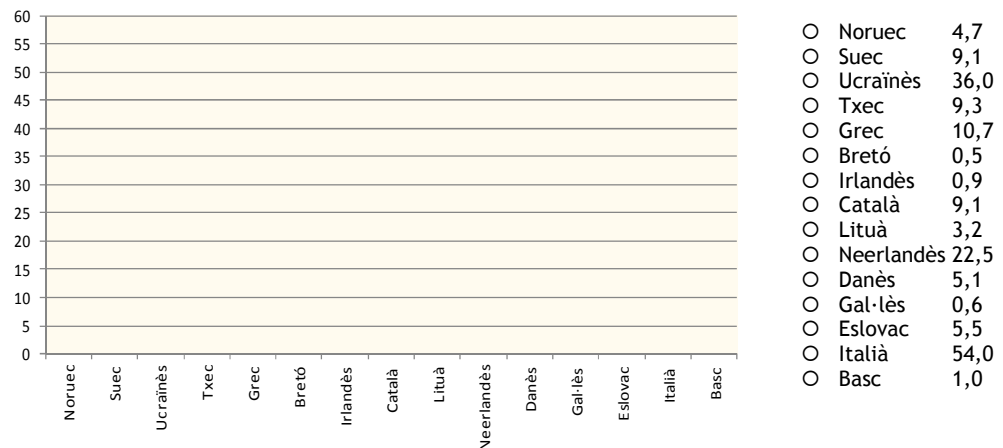
- Videojocs
- L'ensenyament obligatori (3-16 anys)
 - Les converses amb la família
- El diàleg amb els amics fora de l'escola
 - Pel·lícules en sales de cinema
 - Ràdio i televisió
 - Diaris i revistes
- El món de la justícia i dels tribunals
- Converses amb persones desconegudes
 - Publicitat, economia i empreses

0	1	2	3	4	5

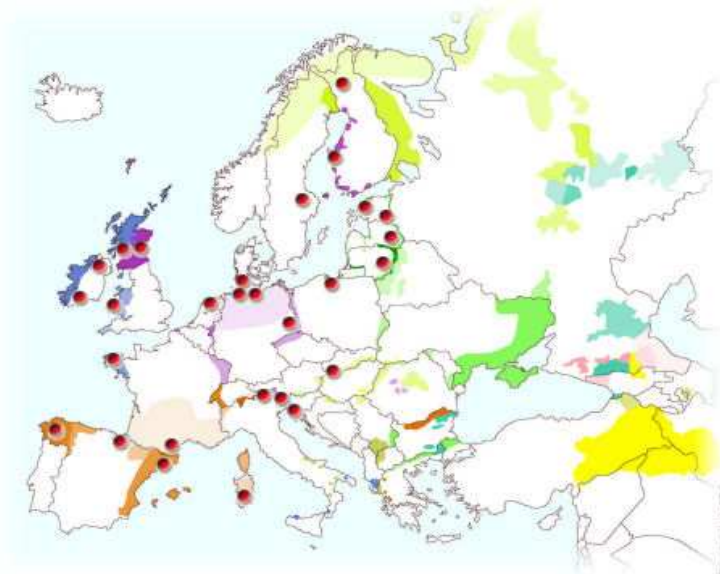
3 Organitzeu un debat a l'aula per analitzar les actituds i els comportaments lingüístics que dificulten l'ús normal del valencià en els àmbits d'ús públics.

4 El català és la llengua minoritzada amb més parlants de tota la Unió Europea. Saps quina diferència hi ha entre llengua minoritària i llengua minoritzada?

5 A continuació, teniu el nombre de parlants (en milions) d'algunes llengües europees. Representeu les dades en un gràfic de barres utilitzant el color roig per a les llengües minoritzades, anomenades també "llengües regionals", i el blau per a les llengües no minoritzades.

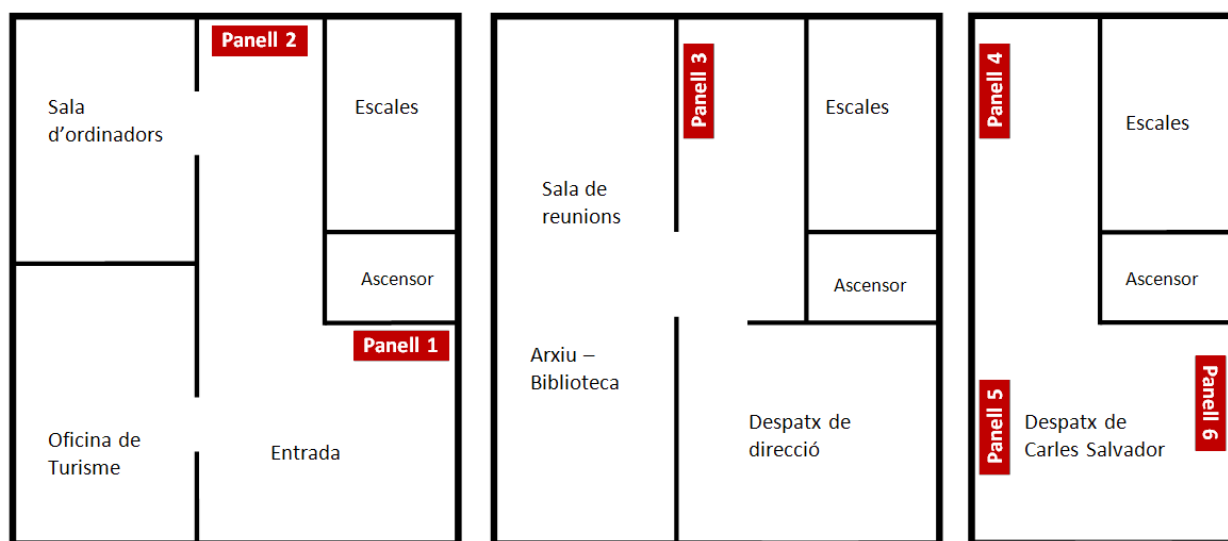

6 Ara, situa en el mapa d'Europa les llengües de l'activitat anterior i observa les fronteres estatals. Coincideixen els límits polítics i administratius amb els límits lingüístics?

7 Busca informació sobre les llengües oficials de la Unió Europea (per exemple a la *Viquipèdia* o al portal de la UE, <<http://europa.eu/>>) i marca els idiomes oficials de la UE en el quadre de l'activitat 5. Observa si tenen més o menys parlants que el català? Per què aquestes llengües són oficials i, en canvi, el català no ho és?

8 Molts valencians, encara que sapiguen parlar perfectament valencià, en públic, acostumen a adreçar-se en castellà a les persones desconegudes o als castellano-parlants. Per què? Trobes que és una actitud lògica i normal? Quins efectes té aquesta actitud sobre l'ús de l'idioma?

Carrer de la Mola

Planta baixa

1r pis

2n pis

Racó de Benassal: la Mola, oli sobre llenç de Vicent Castell
(col·lecció particular, Castelló de la Plana)

Fundació
Carles
Salvador

Institut
d'Estudis
Catalans

Fundació Carles Salvador

Carrer de la Mola, 8

12160 Benassal

Tel: 964 431448

A/e: fundacio@carlessalvador.net

Web: <http://www.carlessalvador.net/>